

ปัญหาการบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมของไครเมีย กับรัสเซียบนความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและยูเครน Problems of social and cultural integrations of Crimea with Russia on relations between Russia and Ukraine

จิราพร ตริวิเศษศรี
Jiraporn Treewisessorn

อาจารย์ ดร.ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Lecturer, Ph.D. at Department of History, Faculty of Social Science, Srinakharinwirot University
Corresponding e-mail: jirapom224@gmail.com

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง บทบาทของคาบสมุทรไครเมียต่อรัสเซียจากอดีตสู่ ศตวรรษที่ 21
ได้รับบทความ 14 พฤษภาคม 2562 แก้ไข 27 ธันวาคม 2562 อนุมัติให้ตีพิมพ์ 6 มกราคม 2563

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง บทบาทของคาบสมุทรไครเมียต่อรัสเซียจากอดีตสู่ศตวรรษที่ 21 เป็นการนำเสนอมุมมองปัญหาการบูรณาการทางสังคมและวัฒนธรรมของไครเมียกับรัสเซียบนความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและยูเครน จากความสัมพันธ์อันยาวนานระหว่างรัสเซียและยูเครนกับความเชื่อมโยงดินแดนไครเมียที่เป็นภูมิรัฐศาสตร์สำคัญสำหรับทั้งสองประเทศ แต่กลับมาเป็นชนวนเหตุความขัดแย้ง ในขณะที่มีความสัมพันธ์ร่วมกันทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศาสนา และชาติพันธุ์ ที่ผ่านช่วงเวลาร่วมกันทั้งภายใต้อาณาจักรออตโตมัน จักรวรรดิรัสเซีย และสหภาพโซเวียต แม้ว่าช่วงสหภาพโซเวียตจะมีคำสั่งยกดินแดนไครเมียให้แก่ยูเครนให้เห็นเป็นลายลักษณ์อักษร จนกระทั่งเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองในยูเครนในปลาย ค.ศ. 2013 ทำให้ไครเมียได้โอกาสที่จะประกาศตนเป็นอิสระภาพและกลับไปอยู่ภายใต้รัสเซียอีกครั้งหนึ่งในวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ. 2014 แต่ยูเครนได้กล่าวต่อรัสเซียว่ายึดครองดินแดนของตน ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัสเซียกับยูเครน ทำให้หลายฝ่ายมองว่าไครเมียคือปมปัญหาที่สำคัญ แต่ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ปัญหาของการรวมดินแดนไครเมียเข้าสู่รัสเซียอีกครั้งไม่ได้ส่งผลให้ความขัดแย้งหรือเป็นปัญหามากเท่ากับปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัสเซียและยูเครนภายในเป็นสิ่งสำคัญมากกว่า

คำสำคัญ: รัสเซีย ไครเมีย ยูเครน

ABSTRACT

This article is a part of a research in the role of Crimea on Russia from the past to the 21st century. This work presented a view of the problems of social and cultural integrations of Crimea and Russia on relations between Russia and Ukraine. From the long connection between Russia and Ukraine with the linkage of Crimea is an important geopolitical area for both countries, when their period passed

together under the Ottoman Empire, the Russian Empire, even the Soviet Union. Crimea became the cause of the conflict, while there is a common relationship between history, geography, religion, and ethnicity. Although during the Soviet Union ordered the lifting of the Crimean territory to Ukraine in writing until the political crisis in Ukraine at the end of 2013, Crimea had the opportunity to declare independence and return to Russia on March 18, 2014. Ukraine said that Russia occupied their territory, resulting in a conflict between Russia and Ukraine, making many sides view Crimea as a major problem. But the researcher analyzed that the problem of re-integrating Crimea into Russia does not result in conflicts or problems as much as the internal conflicts between Russia and Ukraine.

Keywords: Russia, Crimea, Ukraine

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและยูเครนที่ส่งผลต่อการเมืองภายในของยุโรป เป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากความซับซ้อนจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ชาติพันธุ์ จนนำไปสู่ปัญหาภายในของยูเครนฝั่งตะวันตกและตะวันออก รวมถึงปัญหาบริเวณคาบสมุทรไครเมีย จนทำให้เกิดคำถามของการศึกษาว่าปัญหาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นสะสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จนกระทั่งเกิดวิกฤตการณ์ไครเมียนั้นคือ ปมปัญหาที่ทำให้สถานการณ์ต่าง ๆ แปรลงจริงหรือไม่

สถานะปัจจุบันของสาธารณรัฐไครเมียหรือไครเมียเป็นส่วนหนึ่งของประเทศรัสเซีย โดยดินแดนส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณคาบสมุทรไครเมียในทะเลดำ ที่ตั้งอยู่ทางใต้ของยูเครน อธิปไตยเหนือดินแดนดังกล่าวยังพิพาทกันระหว่างยูเครนกับรัสเซีย เนื่องจากสถานะของไครเมียปัจจุบันเกิดจากการลงประชามติไครเมียเมื่อวันที่ 17 มีนาคม ค.ศ. 2014 โดยรัสเซียรับรองเอกราชของในการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนรัสเซีย และมีการลงนามร่างกฎหมายเพื่อเปิดทางให้ดำเนินการได้ ซึ่งการรวมไครเมียเข้ากับรัสเซียดังกล่าวไม่ได้รับการรับรองจากนานาชาติ ทั้งนี้เมื่อวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ. 2014 รัสเซียและไครเมียได้ลงนามสนธิสัญญาการเข้าร่วมอย่างเป็นทางการ และมีการกำหนดให้เซวาสโตปอล (Sevastopol) เป็นเมืองระดับสหพันธรัฐเมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2015 รวมทั้งทำหรือและกำหนดเรื่องของระบบเศรษฐกิจ การเงิน สินเชื่อ และกฎหมายกับทางรัสเซีย มีเพียงไม่กี่ประเทศเท่านั้นที่ให้การยอมรับ คือ อาร์เมเนีย คาซัคสถาน อันเนื่องมาจากความกังวลโดยเฉพาะกลุ่มชาติตะวันตกว่ารัสเซียจะทำการลักษณะนี้ในอีกหลายดินแดน เช่น ทรานส์เนียเรีย (Transnistria) อับคาเซีย (Abkhazia) และ เซาท์ออสซีเซีย (South Ossetia) ทำให้หลายฝ่ายมองว่าการลงประชามตินี้เกิดขึ้น เป็นการใช้อำนาจยึดครองไครเมียของรัสเซีย รวมไปถึงการขยายอิทธิพลในยุโรปตะวันออกอย่างยูเครน เป็นต้น

ดังนั้นปัญหาของการที่รัสเซียผนวกดินแดนไครเมียเข้าสู่เขตแดนของตนส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับยูเครนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และยังได้รับแรงกดดันจากภายนอกภูมิภาคที่ตำหนิว่าการกระทำของรัสเซียไม่ถูกต้อง แม้ว่าปัญหาดังกล่าวจะเป็นเรื่องของภูมิภาคภายในก็ตาม ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ว่า การมองปัญหาเชิงประจักษ์จะต้องย้อนกลับไปดูสาเหตุรากเหง้าของความสัมพันธ์ระหว่างสามพื้นที่ปัญหาอย่าง รัสเซีย ยูเครนและไครเมีย

ว่าการบูรณาการไครเมียอาจจะไม่ได้หมายถึงการแยกออกจากยูเครนหรือไปผสมรวมกับรัสเซีย อันเนื่องจากปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศาสนาและชาติพันธุ์ เป็นตัวแสดงออกถึงทิศทางการสัมพันธ์ที่ดีกว่าเรื่องของการเมืองและการปกครองเพียงอย่างเดียว

ปัจจัยทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์

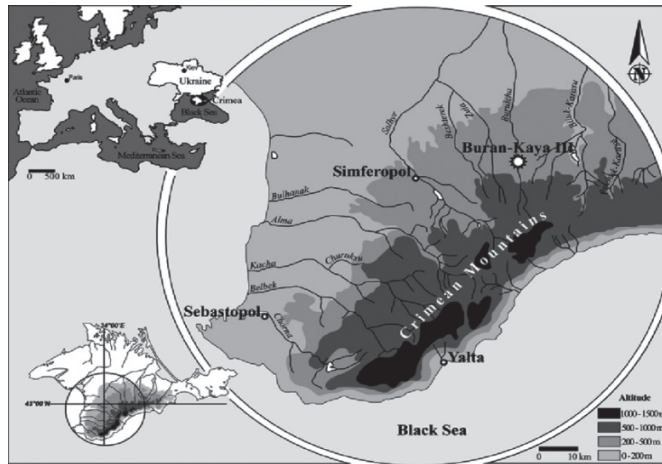
แหลมไครเมียในมุมมองทางประวัติศาสตร์ของรัสเซียมีความสำคัญเชื่อมโยงต่อความสัมพันธ์กับยูเครนในทางภูมิศาสตร์ ด้วยเหตุผลที่ตั้งมีส่วนติดกับรัสเซียโดยตรง จากภาพที่ 1 พบว่าฝั่งตะวันตกเชื่อมโยงไปถึงโรมาเนีย ส่วนยูเครนตั้งแต่ทางทิศเหนือจนถึงตะวันออกเฉียงเหนือ และส่วนของทิศตะวันออกจะติดกับรัสเซีย มีทะเลอะซอฟ (Azov Sea) บริเวณทางฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือ และสำคัญคือล้อมรอบด้วยทะเลดำ (Black sea) ตั้งอยู่ทางตอนใต้ ถือเป็นทะเลน้ำอุ่นเชื่อมต่อยังทะเลเมดิเตอร์เรเนียน (Mediterranean sea) ผ่านช่องแคบดาร์ดาเนลล์ (Dardanelles) และบอสפורัส (Bosporus) ของตุรกี

ภาพที่ 1 ภาพแสดงที่ตั้งของแหลมไครเมีย

ที่มา : The New York Time. Crimea annexation is international conflict, - Hague's International Court. <https://112.international/politics/crimea-annexation-is-international-conflict-international-court-in-the-hague-34958.html>

ทางประวัติศาสตร์ ย้อนกลับไปนับตั้งแต่ยุคสมัยก่อนประวัติศาสตร์มีการพบหลักฐานทางโบราณคดีของการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในแหลมไครเมีย นักโบราณคดีได้พบซากศพมนุษย์ที่เก่าแก่ที่สุดในยุโรปในถ้ำบูราน-คายา (Buran-Kaya) บริเวณเทือกเขาแถบไครเมียทางตะวันออกของซิมเฟอโรว์โพล (Simferopol) ซากดึกดำบรรพ์มีอายุประมาณ 32,000 ปี มีการพบความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมในช่วงยุคธารน้ำแข็งบริเวณชายฝั่งทางเหนือของทะเลดำ โดยทั่วไปแหลมไครเมียเป็นที่หลบและอาศัยที่สำคัญในยุโรปเหนือตอนกลาง ทำให้มีประชากรใหม่หลังจากสิ้นสุดยุคธารน้ำแข็ง มีบางบริเวณเป็นที่ราบสูง และยังสามารถพบสภาพอากาศอบอุ่นที่ส่งผลต่อความหนาแน่นของมนุษย์และการดำรงชีพในพื้นที่ มีจำนวนเพิ่มขึ้นตามลำดับ

ภาพที่ 2 ภาพที่ตั้งของบูราน - คายา ในเขตไครเมีย

ที่มา: Stéphane Péan and others. The Middle to Upper Paleolithic Sequence of Buran-Kaya III (Crimea, Ukraine): New Stratigraphic, Paleoenvironmental, and Chronological Results. *Proceedings of the 21st International Radiocarbon Conference* edited by A J T Jull & C Hatté *RADIOCARBON*, Vol 55, Nr 2-3, 2013, p 1454-1469

จากที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และสภาพธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์ตั้งแต่สมัยโบราณ คือ เป็นเส้นทางผ่านของการขนส่งทางทะเลของไครเมีย ความหมายของแหลมไครเมียติดกับคาบสมุทร มีชื่อที่เรียกกันอย่างแพร่หลายมีการสันนิษฐานว่ามาจากชื่อของเมืองเคเรม (Kyrum) แต่ในภายหลังพบว่าอาจเป็นไปได้ที่ว่าชื่อไครเมีย มาจากส่วนคอคอดของเมืองเปเรคอป (คำภาษารัสเซีย Перекоп/Perekop¹ เป็นคำแปลของภาษาเติร์ก “Girim” ซึ่งหมายถึง คูเมือง) ตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 คาบสมุทรไครเมียเริ่มเกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และหลังจากรัสเซียเข้าครอบครองช่วงปีค.ศ. 1783 ชื่อนี้ยังถูกนิยามว่าเป็นพื้นที่ชายฝั่งทะเลดำเหนือทั้งหมด คือ ชายฝั่งทางเหนือของทะเลดำและทะเลอะซอฟ (Azov Sea) พร้อมกับดินแดนที่อยู่ติดกัน

¹ เป็นชุมชนเมืองประเภทที่ตั้งอยู่บนคอคอดเปเรคอป (Perekop) ซึ่งเชื่อมระหว่างคาบสมุทรไครเมียกับแผ่นดินยูเครนที่ทำหน้าที่เป็นเส้นทางสู่แหลมไครเมีย

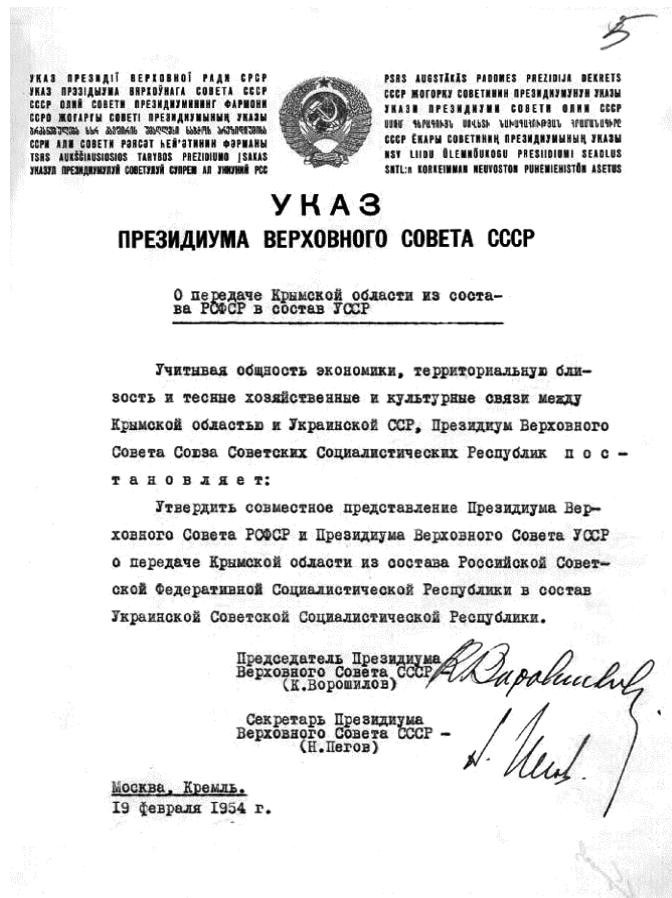

ภาพที่ 3 จุดที่ตั้งของเปเรคอป (Perekop)

ที่มา: <https://www.alternatehistory.com/forum/threads/io-mihail%C5%AD-%C3%8Emp%C4%95ratul-rom%C3%A2nilor-a-michael-the-brave-romania-wank.361280/page-8>

นอกจากนี้แล้วดินแดนโครเมียมีลักษณะภูมิอากาศในฤดูหนาวที่ค่อนข้างอุ่นแต่มีระยะสั้น และฤดูร้อนที่มีแดดจัดเป็นเวลานาน ทำให้พืช สัตว์ สิ่งมีชีวิตจึงเติบโตได้ดี ทำให้แหลมโครเมียมีชนเผ่าและประชากรเคลื่อนย้ายมาตั้งรกรากอยู่ในดินแดน มีลักษณะกิจกรรมการดำรงชีวิตที่หลากหลาย อาทิ มีการล่าสัตว์ เลี้ยงผึ้ง และการจับปลา นอกจากนี้คาบสมุทรปรากฏทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญอย่างแร่เหล็กจำนวนมากมีส่วนทำให้พบการพัฒนางานฝีมือ โลหะสำหรับการชุด ในแหลมโครเมียตามช่วงเวลาต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณแถบนี้ได้แก่ กลุ่มไซเชียนส์, กรีก, ชาร์มาเทียน, โรมัน, ฮั่น, อาร์มีเนีย, บัลแกเรีย, คาซาร์, สลาฟ, เพคเคอร์

ช่วงศตวรรษที่ 15 -18 คาบสมุทรโครเมียอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของขานแห่งโครเมีย (Crimean Khanate) ที่เป็นของอาณาจักรออตโตมัน (Ottoman Empire) ของตุรกี แต่ภายหลังจักรวรรดิรัสเซียได้ทำสงครามแย่งชิงโครเมีย เกิดเป็นสงครามรัสเซีย - ตุรกี ช่วง ค.ศ. 1768-1774 (Russo-Turkish War) เกิดการยุติการปกครองของออตโตมันเหนือแหลมโครเมียตามสนธิสัญญาสันติภาพยูชุก-เคนด์ซา (The Kyuchuk-Kaynardzha Peace Treaty) และต่อมา ค.ศ. 1783 คาบสมุทรโครเมียถูกผนวกเข้ากับจักรวรรดิรัสเซีย และพระนางแคทรีนมหาราชินีทรงมีพระบรมราชโองการให้ตั้งชื่อใหม่และทรงมีรับสั่งให้สร้างเมืองเซวัสโตโปลีซันมา มีความสำคัญเป็นเมืองท่าเรือและฐานทัพเรือ จนทำให้บริเวณโครเมียกลายเป็นศูนย์กลางทางการค้า อุตสาหกรรม และมีความเจริญรุ่งเรือง ระหว่างสงครามกลางเมืองรัสเซีย (ค.ศ. 1917 - 1922) คาบสมุทรโครเมียกลายเป็นจุดแข็งสุดท้ายของขบวนการฝ่ายขาวในรัสเซีย และต่อมาโครเมียเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธ์สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตรัสเซีย ราว ค.ศ. 1954 (ดูภาพที่ 4: ประกาศรัฐสภาของสหภาพโซเวียตในการถ่ายโอนภูมิภาคโครเมียจากสหพันธ์สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตรัสเซีย ไปยังสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตยูเครน) โดยการตัดสินใจของผู้นำโซเวียตขณะนั้น คือ นายนิคิต้า ครุชชอฟ มอบโครเมียให้กับสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตยูเครน

ภาพที่ 4 ประกาศสภาโซเวียตในการถ่ายโอนไครเมียจากสหพันธ์สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตรัสเซีย ไปยังสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตยูเครน

ที่มา: Государственный архив Российской Федерации. Ф.Р-7523.Оп.57.Д.963.Л.5. (Online)
<http://krym.rusarchives.ru/dokumenty/ukaz-prezidiuma-verhovnogo-soveta-sssr-o-peredache-krymskoy-oblasti-iz-sostava-rsfsr-v>

ข้อความในประกาศข้างต้นมีใจความว่า

“พิจารณาว่าเรื่องของเศรษฐกิจ ความใกล้ชิดทางดินแดน และความเชื่อมโยงอันเหนียวแน่นทางการเกษตร และวัฒนธรรม ระหว่างดินแดนไครเมียและสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตยูเครน สภาโซเวียตสูงสุดแห่งสหภาพโซเวียตได้มีมติว่า:

ขอรับรองในการร่วมกับสภาโซเวียตสูงสุดของสหพันธ์สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตรัสเซียและสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตยูเครน สำหรับการส่งมอบดินแดนไครเมียจากการปกครองของสหพันธ์สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตรัสเซียให้แก่สาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตยูเครน”

โดยผู้ให้การลงนามคือผู้แทนสภาโซเวียตสูงสุดแห่งสหภาพโซเวียต นายคาลิเมน เยเฟรมอฟ วิช วอโลชิลอฟ (Kliment Yefremovich Voroshilov) และเลขาธิการสภาโซเวียตสูงสุดแห่งสหภาพโซเวียต นายนิโคลัย มิฮาอิลโลวิช เปกอฟ (Nikolai Mikhailovich Pegov) ณ มอสโก, เครมลิน วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 1954

ภาพที่ 5 Nikolai Mikhailovich Pegov

ที่มา: <http://www.knowbysight.info/PPP/04525.asp>

ภาพที่ 6 Kliment Yefremovich Voroshilov

ที่มา: <http://www.knowbysight.info/PPP/04525.asp>

หลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ค.ศ. 1991 ใคร่เมย์ก็ได้เป็นรัฐปกครองตนเองภายใต้การปกครองของยูเครน และเป็นเสมือนรัฐมรดกที่ยูเครนได้รับมาจากสหภาพโซเวียต แต่ประชาชนส่วนใหญ่ในใคร่เมย์เป็นคนเชื้อสายรัสเซีย อีกทั้งรัฐใคร่เมย์ยังเป็นที่ตั้งของเมืองเซวาสโตโพล ซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญที่มีประวัติศาสตร์ผูกพันกับรัสเซียมาตั้งแต่ครั้งอดีตจนได้รับการขนานนามจากชาวรัสเซียว่าเป็น “เมืองแห่งความรุ่งโรจน์แห่งชนชาติรัสเซีย”¹ ทำให้ประชาชนในบริเวณนั้นมีความเชื่ออยู่ลึกๆ ว่าพวกเขาควรกลับคืนสู่รัสเซีย ขณะที่รัฐบาลรัสเซียก็ให้การสนับสนุนอยู่ตลอดเวลา เป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญของปัญหาในการผนวกเข้ากับสหพันธรัฐรัสเซีย ซึ่งยูเครน และประเทศหลายประเทศส่วนใหญ่ไม่ได้ออกมาคัดค้านหรือให้การยอมรับการจัดการลงประชามติเพื่อแยกดินแดนออกจากยูเครนและผนวกเข้ามาเข้ากับรัสเซีย ซึ่งผลการทำประชามติปรากฏออกมาว่าผู้ที่มาลงคะแนนเสียงถึง ร้อยละ 96.77 สนับสนุนให้ใคร่เมย์กลับเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของรัสเซียอีกครั้ง และทันทีที่ผลประชามติดังกล่าวออกมา ยูเครนได้ออกมาปฏิเสธการอ้างสิทธิของรัสเซีย

ปัจจัยทางชาติพันธุ์และศาสนา

ประเทศยูเครน (ดูภาพที่ 4) ตั้งอยู่ในภูมิภาคยุโรปตะวันออก มีพื้นที่กว่า 603,000 ตารางกิโลเมตร นับว่ามีขนาดใหญ่เป็นอันดับสองของทวีปยุโรป รองจากประเทศรัสเซีย ทางทิศเหนือติดกับประเทศรัสเซีย และเบลารุส ทิศตะวันออกติดกับประเทศรัสเซีย ทิศตะวันตกติดกับประเทศโปแลนด์ และทิศใต้ติดกับทะเลดำ จึงทำให้ประเทศยูเครนได้รับอิทธิพลทั้งจากยุโรปและรัสเซีย ทั้งวัฒนธรรมและอุปนิสัย ปัจจุบันประเทศยูเครนมีจำนวนประชากรทั้งสิ้นกว่า 46 ล้านคน ส่วนใหญ่เป็นชาวยูเครน นอกจากนั้นเป็นชาวรัสเซีย ส่วนภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร คือภาษายูเครนหรือที่เรียกกันว่ารัสเซียน้อย (Little Russia) ซึ่งเป็นภาษาในตระกูลสลาฟ และภาษารัสเซียก็เป็นหนึ่งในตระกูลสลาฟตะวันออก ดังนั้นภาษารัสเซียจึงเป็นภาษาที่สามารถใช้ในการสื่อสารในประเทศยูเครนได้ดี การนับถือศาสนา ส่วนใหญ่จะถือศาสนาคริสต์นิกายยูเครนออร์ทอดอกซ์ (Ukrainian Orthodox) มากกว่าร้อยละ 85 ของจำนวนประชากรทั้งหมด และประเทศยูเครนก็ยังเป็นประเทศที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของคอมมิวนิสต์มาก่อน ทำให้บทบาทของศาสนจักรไม่เด่นชัด เนื่องจากระบบศาสนาในสหภาพโซเวียตเป็นไปตามแนวคิดอเทวนิยม คือ ปฏิเสธศาสนา แม้ว่าสหภาพโซเวียตจะไม่ได้มี

1 Переселение армян с Крыма на Дон. Мясниковский район, сост. Л. С. Секизян. – Ростов-на-Дону: МП Книга, 1999. с. 95-96.

การกำหนดอย่างเป็นทางการ แต่ถือว่าเป็นกลไกของพรรคคอมมิวนิสต์ในทางปฏิบัติ จนถึงช่วง ค.ศ.1988 ที่ชาวสลาฟตะวันออกทั่วโลกทั้งรัสเซีย ยูเครน เบลารุส ต่างเฉลิมฉลองครบรอบ 1000 ปี การล้างบาปของชาวรุส

ความเกี่ยวข้องระหว่างรัสเซียและยูเครน โดยปัจจัยนอกจากด้านประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ชาติพันธุ์ถือเป็นปัจจัยสำคัญมาก ด้วยความเป็นชนชาติสลาฟตะวันออกร่วมกัน บริเวณเมืองเคียฟเป็นบริเวณที่ชาวสลาฟตะวันออกมีการสร้างแคว้นขึ้น แต่ยังมีขนาดเล็ก เผ่าพันธุ์ตั้งต้นคือราชวงศ์รูริก (Rurik) โดยเรียกชนชาติสลาฟตะวันออกว่ารัสเซีย (Kievan Rus) ปรากฏราวศตวรรษที่ 9 ทำให้ชื่อว่าคำว่ารัสเซียหรือรุส (Rus/Русь) นั้นมาจากความหมายของรูริก อาณาจักรเคียฟมีเมืองสำคัญที่อยู่ในรัสเซียปัจจุบันเช่น นอฟโกรอด (Novgorod) และสมอลเลนสค์ (Smolensk) นอกจากนี้ความเป็นศูนย์กลางสำคัญของอาณาจักรเคียฟรุส (Kiev Rus) ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของชนชาติสลาฟ¹ บรรพบุรุษของชาวยูเครนและรัสเซีย อิทธิพลทางชาติพันธุ์นี้ยังส่งผลถึงการปกครองคือการปกครองแบบเจ้าชายที่มีเชื้อสายสืบทอดกัน ชนเผ่าเหมือนกันเป็นผู้นำท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการรวมตัวกันที่มีผู้นำเป็นเจ้าชายที่มีบรรพบุรุษร่วมกัน จนกลายเป็นรัฐที่มีโครงสร้างที่มีลักษณะเป็นสหพันธ์ชนเผ่าสลาฟ (Federation of Slavic tribes) นับว่าเป็นรัฐที่ใหญ่ที่สุดรัฐหนึ่งในยุโรปกลางช่วงศตวรรษที่ 9-12 ที่นับว่ามีความเป็นรัฐ อันเนื่องมาจากมี มีเขตแดน องค์กรประกอบทางการปกครอง มีกฎหมาย มีหน่วยงานความปลอดภัยและความมั่นคงต่าง ๆ ที่เอาไว้รักษาความสงบเรียบร้อย มีหน่วยทหาร

ศาสนาเป็นสิ่งที่มียุทธิพลต่อสังคม ดังเช่นอาณาจักรเคียฟ ที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายออร์ทอดอกซ์ อันเนื่องจากอิทธิพลของกรุงคอนสแตนติโนเปิล หรือจักรวรรดิไบเซนไทน์ ในช่วงศตวรรษที่ 10 ที่ส่งผลทำให้มีการรวมเป็นชาติหรือเข้าจารีตเดียวกัน ทำให้ยอมรับได้ว่าอาณาจักรมีการปกครองที่เข้มแข็งมากขึ้นเพราะศาสนาทำให้เกิดการรวมกันของผู้คน แต่อย่างไรก็ตามอาณาจักรเคียฟก็เสื่อมถอยลงเนื่องจากการแย่งชิงอำนาจภายในช่วงที่เจ้าชายวลาดีมีร์ที่ 1 หรือวลาดีมีร์มหาราช (Vladimir I) ที่ทำการปกครอง จนนำไปสู่การรุกรานจากภายนอก จนกระทั่งช่วง ค.ศ.1238 ชาติข่าน หลานของเจงกิสข่าน (มองโกลเลีย) ก็เข้ามารุกรานและชาวตาตาร์ (Tartars)² หรือตาดมองโกล ตีเคียฟจนทำให้อาณาจักรเคียฟสลายตัวไปในที่สุด เป็นเหตุให้พิชิตรัสเซียได้ ไม่นานหลังจากนั้น เกิดการก่อตั้งอาณาจักรผสมระหว่างชาวมองโกลและชาวเติร์ก อาจเรียกฝั่งตะวันตกของอาณาจักรนี้ว่าโกลเดนฮอร์ด (Golden Horde) เมืองหลวงคือซาราเยบาตู ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโวลก้าตอนล่าง และอาณาจักรนี้ครอบคลุมถึงบางส่วนของไซบีเรีย เทือกเขาคอเคซัส รวมถึงเทือกเขาคาร์เปเทียน เทือกเขาคอเคซัสในยูเครนและจอร์เจีย การคุมอาณาจักรส่งผลให้แคว้นต่าง ๆ ของรัสเซียต้องจ่ายบรรณาการแก่อาณาจักรโกลเดนฮอร์ด ในศตวรรษที่ 15 อาณาจักรโกลเดนฮอร์ดเริ่มแบ่งเป็นแคว้นต่าง ๆ เช่น ไครเมีย อัสตราขัน และคาซัน ตาดมองโกล การปกครองรัสเซียมีการคิดค้นการจัดเก็บภาษีอย่างมีระบบ และมีการสร้างแคว้นมอสโก (Grand Duchy of Muscovy) ทำให้มีการพัฒนาได้ดี แต่ใน ค.ศ.1380 มองโกลหมดอำนาจในรัสเซีย มอสโกกลายเป็นศูนย์กลางของสลาฟตะวันออกเชื้อสายรัสเซีย จนกระทั่งเกิดการสถาปนาอาณาจักรในสมัยอีวานที่ 3 หรืออีวานมหาราช (Ivan III / Ivan the Great) ช่วง ค.ศ.1480 มีการสถาปนารัสเซียขึ้นมาเป็นโรมที่สามเพื่อแสดงถึงการเป็นผู้สืบทอดศาสนาคริสต์ออร์ทอดอกซ์ต่อจากไบเซนไทน์ ที่ช่วงเวลานั้นถูกออตโตมันเติร์กยึดครองจนเสื่อมสลาย ผู้ปกครองรัสเซียช่วงนั้นคือ อีวานที่ 4 หรือ อีวานผู้เหี้ยมโหด

¹ สลาฟตะวันตก คือ เชค สโลวัก และโปแลนด์ คือ เชบ โครอัท สโลเวเนีย และแถบบอลข่านสลาฟตะวันออก คือ รัสเซีย เบลารุส ยูเครน อีแควนีเยน

² ชาวตาตาร์เป็นชนเผ่าเร่ร่อนชาติพันธุ์เตอร์กิก (Turkic) ที่เข้าร่วมทัพกับมองโกลของเจงกิสข่าน ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์มองโกลที่รุกรานรัสเซียเป็นที่รู้จักในหมู่มวลหมู่ชาวยุโรป ว่าชื่อชาวตาตาร์ เป็นผู้นำถือศาสนาอิสลามนิกายสุหนี่ (ในภายหลัง)

(Ivan IV/ Ivan the terrible) มีความสำคัญเกิดขึ้นในช่วงดังกล่าว คือ มีการนำสมัญญานามนำหน้ากษัตริย์รัสเซียว่าเป็น ชาร์ (Tsar, Tzar) ที่มาจากคำว่าซีซาร์ (Caesar) อีกทั้งยังมีการใช้ตราสัญลักษณ์กอินทรีสองหัวที่มีความหมายการครอบคลุมทั้งทวีปยุโรปและเอเชีย

ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและยูเครนหลังสหภาพโซเวียตที่ส่งผลต่อประเด็นในคาบสมุทรโครเมีย

ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและยูเครนจากที่ผู้เขียนได้พูดถึงปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศาสนาและชาติพันธุ์แสดงถึงความสัมพันธ์ที่มากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยทั่วไป อนึ่ง ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศหลังการปฏิวัติรัสเซีย เมื่อ ค.ศ.1917 ยูเครนกลายเป็นสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียตยูเครน โดย ค.ศ.1922 ดินแดนส่วนตะวันตกของยูเครนได้ถูกผนวกรวมกับโปแลนด์ ในขณะที่ดินแดนตอนกลางและตะวันออกถูกผนวกรวมกับรัสเซียในฐานะสาธารณรัฐหนึ่งของสหภาพโซเวียต เมื่ออยู่ภายใต้ระบอบระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ชาวยูเครนถูกบังคับให้ใช้ภาษารัสเซีย นอกจากนี้ ในช่วง ค.ศ. 1932-1933 โจเซฟ สตาลิน ยังได้ใช้มาตรการ “Holodomor” (Famine) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายระบบรวมของสหภาพโซเวียตกับชาวยูเครน อันส่งผลให้เกิดภาวะข้าวยากหมากแพงและการขาดแคลนอาหารขึ้นทั่วประเทศ และชาวยูเครนกว่า 7 ล้านคนเสียชีวิตลง ชาวนาและปัญญาชนที่ออกมาต่อต้านระบบดังกล่าวถูกกวาดล้างหรือเนรเทศไปยังไซบีเรีย เมื่อถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ยูเครนช่วงแรกของสงครามโลกครั้งที่สองได้ให้การสนับสนุนกองทัพนาซีเยอรมันเพื่อต้องการเป็นอิสระจากสหภาพโซเวียต แต่ต่อมาได้หันไปต่อต้านเนื่องจากกองทัพนาซีเยอรมันที่ปกครองอย่างกดขี่ และทารุณ โดยในช่วงดังกล่าว ชาวยิวในยูเครนกว่า 1 ล้านคนถูกสังหารหมู่ และ เคียฟ ถูกเผาทำลาย หลังจากที่กองทัพนาซีบุกครองโปแลนด์ ใน ค.ศ.1939 ดินแดนส่วนตะวันตกของยูเครนที่แต่เดิมอยู่ภายใต้โปแลนด์ได้ถูกผนวกรวมกับสหภาพโซเวียต และท้ายสุดเมื่อสหภาพโซเวียตล่มสลาย กระแสชาตินิยมในยูเครนขยายตัวขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วยเหตุผลต่าง ๆ ได้แก่ ความไร้ประสิทธิภาพของระบบสหภาพโซเวียต ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วสหภาพโซเวียตและการพยายามปิดบังข้อมูลของเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหภาพโซเวียตต่อกรณีการระเบิดของโรงงานปฏิกรณ์ปรมาณูเชอร์โนบีล (Chernobyl) เมื่อ ค.ศ.1986 ที่ตั้งอยู่ ณ เมืองพรีเพียต (Pripyat) ยูเครน และเมื่อประธานาธิบดีคอร์บาซอฟ ดำเนินนโยบายเปิดกว้างทางการเมือง ส่งผลให้รัฐบาลของสหภาพโซเวียตจำเป็นต้องมอบอำนาจแก่สาธารณรัฐและดินแดนปกครองตนเองต่าง ๆ มากขึ้น กระแสการเรียกร้องสิทธิที่จะปกครองตนเองในยูเครนดำเนินไปอย่างเข้มแข็ง และในที่สุดยูเครนได้ประกาศเอกราชจากสหภาพโซเวียต เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม ค.ศ. 1991 ซึ่งต่อมาเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ.1991 ชาวยูเครนได้ลงประชามติให้ยูเครนประกาศเอกราชจากสหภาพโซเวียต

ความสัมพันธ์กับรัสเซียนั้นหลังการแยกตัวจากสหภาพโซเวียต ยูเครนดำเนินนโยบายมุ่งสู่ตะวันตกหันไปให้ความสำคัญกับสหรัฐ ฯ และประเทศตะวันตก และพยายามหลีกเลี่ยงอิทธิพลของรัสเซีย ในขณะที่รัสเซียก็ไม่สามารถยอมรับการเป็นเอกราชอย่างสมบูรณ์ของยูเครนได้ เนื่องจากยูเครนหรือลิตเติ้ลรัสเซีย (Little Russia) ถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของดินแดนรัสเซียมาโดยตลอด พร้อมกันนี้ ความขัดแย้งทางเชื้อชาติระหว่างชาวยูเครนกับชาวรัสเซียที่อาศัยอยู่ในยูเครนได้ปะทุขึ้นภายหลังจากที่ยูเครนประกาศเอกราชจากรัสเซีย ปัจจัยเหล่านี้ก่อให้เกิดสถานการณ์การเผชิญหน้าระหว่างรัสเซียกับยูเครนหลายครั้ง อาทิ การแย่งชิงแหลมไครเมีย และปัญหากรรมสิทธิ์ของเรือของรัสเซียในทะเลดำ เป็นต้น ทั้งนี้ ความพยายามลดการพึ่งพารัสเซียทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดได้แก่ การที่ยูเครนพยายามแสวงหาแหล่งน้ำมันและพลังงานจากแหล่งอื่น ๆ นอกเหนือจากรัสเซีย

ปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างยูเครนกับรัสเซียได้กลับมาใกล้ชิดกันมากขึ้น หลังจากที่ได้ห่างเหินเป็นเวลายาวนานในช่วงหลังการประกาศอิสรภาพ การปรับความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ประเทศ ซึ่งเริ่มจากการลงนามในความตกลงเพื่อหาข้อยุติสำหรับปัญหาของเรือทะเลดำเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ. 1997 ทั้งนี้ ความตกลงต่าง ๆ ได้กำหนดให้รัสเซียได้สิทธิในการเข้าฐานทัพเรือยูเครนที่เมืองเซวาสโตโพล (Sevastopol) เพื่อเป็นที่ตั้งกองเรือของตนต่อไปอีก 20 ปี ทั้งสองประเทศได้จัดตั้งคณะกรรมการพิเศษเพื่อร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ (Bilateral Commission) และรวมไปถึงการพิจารณาปัญหาความขัดแย้งในการปักปันเขตแดน การจัดทำแผนความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ 10 ปี (ค.ศ. 1998 - 2007) ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างสองประเทศในเรื่องการปฏิรูปเศรษฐกิจ แนวทางในการร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและแนวทางในการขยายปริมาณการค้าระหว่างกัน รวมทั้งความร่วมมือในสาขาต่าง ๆ กว่า 100 โครงการ เช่น ด้านการบิน การพลังงาน การสำรวจอวกาศ เป็นต้น ซึ่งแผนความร่วมมือดังกล่าว จะเป็นก้าวสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมปริมาณการค้าและการลงทุนระหว่างยูเครนกับรัสเซีย ซึ่งมีมูลค่า 14 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ฯ เมื่อ ค.ศ. 1997 ให้เพิ่มขึ้นอีกสองเท่าครั้งในอีก 10 ปี ข้างหน้า นอกจากนี้ ยังมีความตกลงระหว่างรัฐบาลอีกหลายฉบับ เช่น ความร่วมมือด้านการสื่อสาร การศึกษาและการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมร่วม เพื่อกระตุ้นให้เห็นถึงพัฒนาการความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัสเซียกับยูเครน รวมทั้งได้มีการลงนามในสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือและมิตรภาพ (Treaty of Friendship, Co-operation and Partnership) เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1997 เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์อันมิตรบนพื้นฐานของการเป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ (strategic partnership) การเคารพซึ่งกันและกัน และในฐานะเพื่อนบ้านที่ดีระหว่างกันอย่างแน่นแฟ้นต่อไป และผู้นำทั้งสองเห็นพ้องที่จะให้จัดตั้งคณะทำงานร่วมการต่อต้านวิกฤตการณ์ (Anti-crisis group) เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และยืนยันที่จะผลักดันรัฐบาลของแต่ละฝ่ายให้ร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะความร่วมมือที่ร่วมสมัยทั้งสองประเทศมีการสร้างความร่วมมือภายใต้กรอบพลังงานเป็นหลัก ดังที่เห็นได้จากบริษัทพลังงานก๊าซธรรมชาติอย่างบริษัทก๊าซโพรม (Gazprom) ของรัสเซีย และบริษัทนาโลก๊าซ อูคราอีนีย (Nallogaz Ukrainy) ของยูเครน มีการจัดตั้งองค์กรร่วมทุนระหว่างประเทศ (international consortium) เพื่อพัฒนาและดำเนินการเกี่ยวกับระบบการขนส่งก๊าซในยูเครน โดยองค์กรดังกล่าวจะจัดตั้ง จัดทะเบียน และดำเนินการภายใต้กฎหมายของยูเครน โดยสำนักงานจะตั้งอยู่ที่เคียฟ และในอนาคตรัสเซียและยูเครนจะเปิดโอกาสให้บริษัทต่างประเทศ โดยเฉพาะในยุโรปเข้ามามีส่วนร่วมในองค์กรร่วมทุนดังกล่าวด้วย ทั้งนี้ รัสเซียและยูเครนได้เคยลงนามในสัญญาร่วมกันเพื่อการขนส่งก๊าซจากรัสเซียผ่านท่อก๊าซของยูเครนถึง ค.ศ. 2013 ไม่ต่ำกว่า 110 พันล้านคิวบิกเมตร และปัจจุบัน รัสเซียส่งก๊าซไปยังยุโรปโดยผ่านระบบท่อส่งก๊าซในยูเครนเป็นหลัก

ทั้งนี้จากความสัมพันธ์ในกลุ่มอดีตเครือรัฐเอกราช สำหรับยูเครนถือว่ามีบทบาทสำคัญในกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช (Commonwealth of Independent States : CIS) รองจากรัสเซีย รวมทั้งมีบทบาทนำในองค์กรในระดับอนุภูมิภาค อาทิ กลุ่ม GUUAM (Georgia-Ukraine-Uzbekistan-Azerbaijan-Moldova) ซึ่งเป็นกลุ่มประเทศเครือรัฐเอกราช ที่นิยมตะวันตกและสนับสนุนให้เกิดการรวมตัวเฉพาะทางเศรษฐกิจเท่านั้น กลุ่ม Organization for Black Sea Economic Cooperation (ก่อตั้ง ค.ศ. 1992) และอยู่ในกลุ่มความร่วมมือ Common Economic Space (CES) ที่ริเริ่มเมื่อ ค.ศ. 2012 ซึ่งเป็นความร่วมมือทางเศรษฐกิจเพื่อการจัดตั้งเขตการค้าเสรีระหว่างรัสเซีย ยูเครน เบลารุส และคาซัคสถาน นอกจากนี้ ยูเครนยังมีแผนที่จะร่วมมือกับ อาเซอร์ไบจาน จอร์เจีย และมอลโดวา ในการสร้างท่อลำเลียงน้ำมันจากริมฝั่งทะเลสาบแคสเปียนโดยไม่ผ่านดินแดนของรัสเซียเพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจและอิทธิพลรัสเซียในภูมิภาคนี้ เนื่องจากปัจจุบันรัสเซียเป็นผู้ผูกขาดการขนส่งน้ำมันจากทะเลสาบแคสเปียนไปยังตลาดตะวันตกแต่เพียงผู้เดียว

“ความสัมพันธ์” กับนอกกลุ่มอดีตเครือรัฐเอกราช อย่างกลุ่มประเทศตะวันตก ทั้งนี้ระหว่างสหภาพยุโรป ยูเครนแสดงความประสงค์จัดทำความตกลงภายใต้ความตกลงว่าด้วยความสัมพันธ์และความร่วมมือรอบด้าน “Partnership and Cooperation Agreement” ตั้งแต่เดือนมีนาคม ค.ศ.1998 อย่างไรก็ตาม ความตกลงดังกล่าวมิได้ขยายไปถึงการจัดทำข้อตกลงระดับองค์การ (Association Agreement) โดยสหภาพยุโรปได้แต่ยอมรับถึงความประสงค์ของยูเครนที่จะยกระดับความสัมพันธ์ไปสู่การเป็นสหภาพ (Association) ระหว่างกันเท่านั้น ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหภาพยุโรป (European Union: EU) ของยูเครนคือ การที่ยูเครนยังไม่ได้รับการยอมรับว่ามีเศรษฐกิจระบบตลาด และยังมีปัญหาในเรื่องการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาอยู่มาก รัฐบาลภายใต้การนำของนางทีมาเชนโก มีการดำเนินนโยบายที่มุ่งกระชับความสัมพันธ์กับสหภาพยุโรปมากกว่ารัฐบาลก่อนหน้า โดยเน้นการรวมตัวกับสหภาพยุโรปเป็นหลัก โดยเฉพาะการจัดทำความตกลงการค้าเสรีกับสหภาพยุโรป เพื่อทดแทน Partnership and Cooperation Agreement ซึ่งสิ้นอายุไปเมื่อปลาย ค.ศ. 2007 ทั้งนี้ ยูเครนยังคงไม่สามารถเข้าเป็นสมาชิกของสหภาพยุโรปได้ แต่อย่างไรก็ตาม ยูเครนเข้าเป็นสมาชิกองค์การการค้าโลกได้ใน ค.ศ. 2008 ภายหลังจากที่ได้ดำเนินการเจรจาวิชาศึกับประเทศที่เกี่ยวข้องเมื่อ ค.ศ. 2007 ซึ่งอาจจะนำไปสู่การเข้าเป็นสมาชิกสหภาพยุโรปในอนาคต (ประเด็นนี้ส่งผลให้ความสัมพันธ์กับรัสเซียยังมีความขัดแย้งกันอยู่ในเชิงลึก)

สำหรับประเด็นโครเมีย หรือสาธารณรัฐโครเมีย (Republic of Crimea) นับตั้งแต่ ค.ศ.2014 ถือเป็นสาธารณรัฐส่วนหนึ่งของรัสเซีย โดยมีลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ในบริเวณแหลมโครเมีย ทางออกทางทะเลคือทะเลดำ อีกทั้งยังติดกับทางตอนใต้ของประเทศยูเครน นับจากการลงประชามติเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัสเซีย เมื่อวันที่ 17 มีนาคม ค.ศ. 2014 จึงมีความสำคัญที่จะต้องวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและยูเครนว่าส่งผลอย่างไรต่อโครเมีย

จากที่กล่าวต่อนั้นแล้วว่ายูเครนและรัสเซียมีประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ร่วมกันมายาวนาน ในฐานะที่ทั้งสองประเทศเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของสหภาพโซเวียตมาตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ก่อนที่สหภาพโซเวียตจะล่มสลายลงในปี ค.ศ. 1991 ซึ่งส่งผลให้ดินแดนต่างๆ แยกตัวออกเป็นประเทศเอกราช โดยที่ยูเครนซึ่งมีพรมแดนทางตะวันออกเกือบทั้งหมดติดกับรัสเซีย มีประชากรส่วนหนึ่งที่อาศัยอยู่ทางตะวันออกมีแนวคิดและวิถีชีวิตคล้ายคลึงไปในทางรัสเซีย และใช้ภาษารัสเซียเป็นภาษาราชการ ขณะที่ประชากรในฝั่งตะวันตกซึ่งมีพื้นที่ติดกับยุโรปกลับมีแนวคิดและวิถีชีวิตใกล้เคียงกับชาวยุโรป และเริ่มเปิดรับระบบทุนนิยมเข้ามา ทำให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ระหว่างผู้ที่อาศัยอยู่ทางตะวันตกและตะวันออก ส่งผลให้ประชาชนในประเทศซึ่งแบ่งออกเป็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายที่ฝักใฝ่สหภาพยุโรป (Pro-Euromaidan) และฝ่ายที่ฝักใฝ่รัสเซีย (Pro-Russian) มีปัญหาความไม่ลงรอยกันมาโดยตลอด ค.ศ. 2014 เมื่อประธานาธิบดียูเครน นายวิกเตอร์ ยานูโควิช เป็นผู้นำยูเครนที่อยู่ฝ่ายรัสเซียและมีรัฐบาลรัสเซียสนับสนุนอยู่ ปฏิสถ์ไม่นำยูเครนเข้าร่วมในอียู ทำให้ประชาชนเกิดความไม่พอใจเป็นอย่างมาก เพราะคาดหวังกันว่าการเข้าร่วมกับอียูนั้น จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองดีขึ้น จนเกิดการลุกฮือเพื่อโค่นล้มประธานาธิบดี ขณะที่ฝ่ายรัฐบาลก็ใช้กำลังเข้าปราบปรามประชาชนทำให้มีผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตจำนวนมาก จนนานาชาติต้องออกมาไกล่เกลี่ยเพื่อลดความสูญเสีย และดูเหมือนว่าสถานการณ์จะเริ่มคลี่คลายไปในทางที่ดี หลังจากประธานาธิบดียานูโควิชถูกรัฐสภาขับออกจากตำแหน่งและลี้ภัยไปอยู่ต่างประเทศ โดยรัฐโครเมียขณะนั้น ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของยูเครน เริ่มแสดงความไม่พอใจและก่อกวนจลาจลขึ้น ด้วยการปิดสถานที่ราชการและปลดธงชาติยูเครนลงจากเสาและจะชักธงชาติรัสเซียขึ้นแทน อีกทั้งมีกองกำลังไม่ระบุฝ่าย ซึ่งคาดกันว่าเป็นทหารของฝั่งรัสเซียเข้ายึดสถานที่สำคัญต่างๆ ภายในรัฐ พร้อมเรียกร้องให้ผนวกโครเมียกลับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัสเซีย ขณะที่ฝ่ายรัสเซีย

ก็ได้ยกกองทัพเข้ามาประชิดพรมแดนยูเครน ทำให้ความขัดแย้งภายในประเทศลุกลามบานปลายจนกลายเป็นความขัดแย้งระหว่างประเทศต่อเนื่อง¹

นับตั้งแต่ยุคหลังสหภาพโซเวียตอำนาจอ่อนของรัสเซีย (Russian Soft Power) ถือว่ามีมากขึ้น ที่เป็นการแสดงออกที่ไม่ใช้อิทธิพลทางการทหาร กลยุทธ์ดังกล่าวรัสเซียนำมาใช้เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ด้านนโยบายต่างประเทศมากขึ้น เช่น กรณีกับยูเครน ถือว่ารัสเซียมีความพยายามมากขึ้นในการใช้อำนาจอ่อนมาบีบบทบาทโดยผ่าน วัฒนธรรม การทูต เศรษฐกิจและข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ² อย่างเรื่องของวัฒนธรรม รัสเซียมีการเสนอมุมมองผ่านภาษารัสเซียและวัฒนธรรมรัสเซีย³ ในทางการเมือง การแข่งขันต่าง ๆ ยูเครนถือว่ามิวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ร่วมกับรัสเซียและสหภาพโซเวียต บทบาทของภาษารัสเซียในช่วงหลังการเกิดความขัดแย้งในความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและยูเครนดูเริ่มมีความสำคัญในทางการเมืองน้อยลง และมีการแสดงออกที่มีความเป็นปรักษมากขึ้น⁴ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างรัสเซียและยูเครนในกรณีไครเมีย จากมุมมองของรัสเซียมองดินแดนแถบไครเมียมีความสำคัญต่อตนด้วยเหตุผล⁵ ที่ว่า

1. ไครเมียมีคนเชื้อสายรัสเซียเป็นส่วนใหญ่มากกว่า 90% และมากกว่ายูเครนภาคตะวันออก รัสเซียอ้างสิทธิในการปกป้องชาวรัสเซียซึ่งอยู่ในบริเวณติดพรมแดน ตรงกับประเด็นปัจจัยทางชาติพันธุ์ ความเป็นสหภาพร่วมกัน

2. รัสเซียในหลักนิยามนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงมาโดยตลอด โดยเฉพาะในส่วนเขตอิทธิพลเก่าของรัสเซีย หรือที่เรียกว่าเขตผลประโยชน์ที่มีอภิสิทธิ์ (Sphere of privileged interests) ตรงกับปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ที่ตั้งอยู่ในดินแดนที่ติดกัน และประกอบกับภูมิรัฐศาสตร์ที่เป็นผลประโยชน์ของรัสเซียที่อ้างอิงถึงช่วงสหภาพโซเวียต

3. ผลประโยชน์ทางด้านยุทธศาสตร์ที่รัสเซียขอเข้าฐานทัพเรือที่เซวาสโตโพล (Sevastopol) ในคาบสมุทร Crimea เป็นฐานทัพเรือของรัสเซียตั้งแต่ช่วงหลังสงครามเย็น แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ยูโรไมดัน (Euromaidan)⁶ เมื่อ 21 พฤศจิกายน ค.ศ. 2013

ประเด็นข้อที่ 1 และ 2 สะท้อนถึงปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ชาติพันธุ์และภาษา ที่ส่งผลต่อความขัดแย้งในยูเครนภาคตะวันออกและภาคใต้ช่วง ค.ศ. 2014 กับการเกิดการปฏิวัติภายใน นับตั้งแต่ยูเครนเป็นอิสระจากสหภาพโซเวียต เมื่อ ค.ศ. 1991 มีผลต่อการปรับเปลี่ยนทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

¹ พัชรนันท์ เอกนิพิตรพงศ์. *ปมขัดแย้งรัสเซีย-ยูเครนปะทุอีกครั้ง สะท้อนที่มาวิกฤตรัฐกันชนอย่างไรไครเมีย*. 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2561. <https://www.ryt9.com/s/iq41/2921788>

² A. Bogomolov, O. Lytvynenko *A ghost in the mirror: Russian soft power in Ukraine*. <https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/181667> (2012)

³ K. Korostelina. *Mapping national identity narratives in Ukraine Natl. Pap.*, 41 (2) (2013), pp. 293–315

⁴ V. Kulyk. *National identity in Ukraine: impact of euromaidan and the war Europe-Asia Stud.*, 68 (4) (2016), pp. 588–608

⁵ จิตติภัทร พูนชา, “ยูเครนบนทางแพร่งความรุนแรง การเมืองภูมิภาคนิยม และการต่างประเทศกับมหาอำนาจ”, ประชาไท, 22 กุมภาพันธ์ 2557.

⁶ การประท้วงในยูเครน โดยมีการเรียกร้องเกี่ยวกับข้อตกลงการเข้าร่วมสหภาพยุโรป ขณะที่รัสเซียยังคงส่งอิทธิพลกดดันต่อสถานการณ์ดังกล่าว เหตุที่เรียกยูโรไมดันเนื่องจากเมื่อมีผู้ประท้วงชาวยูเครนราว 2,000 คนในกรุงเคียฟรวมตัวกันที่จัตุรัสไมดาน เนซาเลซฮอสตี (Maidan Nezalezhnosti) หรือที่แปลว่า “จัตุรัสแห่งเอกราช” โดยชื่อจัตุรัสนี้ถูกเปลี่ยนอยู่หลายครั้งจนกระทั่งมีการเปลี่ยนเป็นชื่อดังกล่าวหลังได้รับเอกราชจากสหภาพโซเวียต

โครงสร้างของรัฐที่ทำให้ยูเครนพยายามพัฒนาความเป็นอัตลักษณ์ของยูเครน และความพยายามสร้างความ เป็นเอกภาพของตน จึงทำให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อรัสเซียเริ่มลดความสำคัญลง จนส่งผลให้เกิดการตกผลึกของปัญหาภายในของยูเครนในฝั่งตะวันออกและทางใต้ การตั้งถิ่นฐานของชาติพันธุ์รัสเซีย ที่เกิดจากช่วงที่สหภาพโซเวียตกลืนกลาย (Assimilate) เพื่อจัดระเบียบทางดินแดน หรือที่เรียกว่าแนวทางการทำให้เป็นโซเวียต-รัสเซีย (Sovietization-Russification) คือ การสร้างประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องทางสังคม (Historical Society) การสร้างโดยการจัดการทางการเมืองและการปกครองของโซเวียต (Model of Governance) การใช้ภาษาเพื่อเป็นกลไกทางการกลืนกลาย หรือภาษาของสหภาพโซเวียต (Language of Soviet Union) และมีการแทรกซึมนำประชากรรัสเซียเข้าไปอยู่อาศัยในพื้นที่ เหล่านี้ส่งผลให้ภาษารัสเซียมีความสำคัญอันดับหนึ่ง แม้ว่าอย่างไรในโครเมียจะประกอบไปด้วยประชากรที่เป็นชาวรัสเซีย ยูเครน และตาตาร์โครเมีย (ตาตาร์โครเมียเป็นผลจากการเนรเทศชาวตาตาร์พื้นเมืองของรัสเซีย โดยโจเซฟ สตาลิน ช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง) นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าว ที่พูดถึงเรื่องสังคมและวัฒนธรรมยังส่งผลต่อยูเครนตะวันตกและตอนกลาง ที่ได้รับผลจากการปกครองอำนาจที่หลากหลายจากโปแลนด์ ลิทัวเนีย และออสเตรีย

นอกจากนี้แล้วด้วยการดำเนินนโยบายต่างประเทศของยูเครนปัจจุบันแสดงออกอย่างชัดเจนว่าดำเนินนโยบายที่มุ่งสู่ตะวันตกมาโดยตลอดนับตั้งแต่ได้แยกตัวออกจากสหภาพโซเวียต จึงทำให้มีท่าทีที่ออกจากความสัมพันธ์กับรัสเซียจึงส่งผลต่อประเด็นข้อที่ 2 และ 3 แต่อย่างไรก็ตามบางช่วงก็มีความพยายามที่จะปรับสัมพันธ์กับรัสเซียและกลุ่มเครือรัฐเอกราชมากขึ้น สร้างความสมดุลมากขึ้น หรือที่เรียกว่ามีท่าทีที่ปรับดุลยภาพพร้อมกับการบูรณาการกับตะวันตกและการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับรัสเซีย ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีความผูกพันทางเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์การเมือง คือ พัฒนาความสัมพันธ์ทวิภาคีกับรัฐต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศมหาอำนาจ และประเทศหุ้นส่วนสำคัญทางยุทธศาสตร์ การบูรณาการเข้าสู่สหภาพยุโรปและนาโต้ ความร่วมมือในกรอบพหุภาคี

ภาพที่ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งของรัสเซีย ยูเครน และโครเมีย

ที่มา: Alanna Petroff and Mark Thompson.

CNN. <https://money.cnn.com/2014/03/15/news/economy/russia-crimea-economy/>

เพิ่มเติมอิทธิพลจากภายนอกอย่างประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งนับว่ามีบทบาททรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างยูเครนและรัสเซียซึ่งเลือกที่จะเจรจาและใช้ความกดดันร่วมกับประเทศในยุโรปซึ่งมีอำนาจเหนือรัสเซียและยูเครนมากกว่า ดังนั้นการที่สหรัฐอเมริกาน่าจะเข้ามามีบทบาทในกระบวนการยุติข้อพิพาทต่าง ๆ ยังเป็นเรื่องที่ยาก ในท้ายที่สุดควรสังเกตว่ามุ่งเน้นไปที่ความจำเป็นเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในเขตดอนบัส (Donbas)¹ และดังนั้นปัญหาของไครเมียจึงถูกกล่าวถึงเพียงช่วงสั้น ๆ เท่านั้น แม้ว่าจะเป็นแรงผลักดันสำคัญของความขัดแย้งยูเครน - รัสเซีย ในเรื่องของสิทธิตามกฎหมายและอธิปไตย แต่ด้วยเหตุผลหลายประการและเหนือสิ่งอื่นใดเพราะความขัดแย้งทางทหารต่อแหลมไครเมียไม่สามารถแก้ไขได้โดยนโยบายจากสหรัฐฯ ในเรื่องของไครเมียนั้นก็มีความคล้ายคลึงกับที่โซเวียตยึดครองรัฐบอลติกตั้งแต่ ค.ศ.1939 ถึง 1991 แม้ว่าการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัสเซียและยูเครนจะยังคงมีทางออกที่น้อย แต่สำหรับเรื่องปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งและผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายมีความสำคัญต่อยุโรปและรัสเซียมากในการจัดการ เพราะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงถึงภูมิรัฐศาสตร์เป็นสำคัญ ปัญหาของแหลมไครเมียที่เชื่อมโยงกับความขัดแย้งระหว่างยูเครนและรัสเซียนั้น เกิดมาตั้งแต่สหภาพโซเวียตล่มสลาย ปัจจัยทางชาติพันธุ์ส่งผลให้ชาวรัสเซียกระจายตัวอยู่ในยูเครนและไครเมียจำนวนมาก จากความพยายามของทั้งสองฝ่ายพบว่ามีความพยายามใช้การเจรจาเชิงนโยบายทางการเมืองและความมั่นคงที่ผสมผสานกับการกระตุ้นให้รู้สึกร่วมกับทางชาติพันธุ์ ศาสนา สังคมและวัฒนธรรม ที่มีลักษณะเป็นอำนาจเบา เช่นเมื่อ ค.ศ.1997 รัสเซียและยูเครนทำข้อตกลงมิตรภาพความร่วมมือและการเป็นหุ้นส่วนซึ่งให้คำมั่นที่จะเคารพความสมบูรณ์ของดินแดนของกันและกัน ค.ศ.2003 ทำสนธิสัญญาชายแดนรัฐ ตามเส้นเขตแดนที่จัดตั้งขึ้นตามข้อตกลงระหว่างกัน ในการยอมรับว่าแหลมไครเมียได้รับมอบหมายให้เป็นส่วนหนึ่งของดินแดนของประเทศยูเครน จวบจนกระทั่ง ค.ศ. 2014 รัสเซียถือว่าไครเมียเป็นส่วนหนึ่งของยูเครนและไม่ได้ระบุข้อกำหนดใด ๆ เกี่ยวกับการโอนกรรมสิทธิ์² ที่ปรากฏในบทสัมภาษณ์ของประธานาธิบดีวลาดิมีร์ ปูติน (ภาษารัสเซีย) จนในท้ายที่สุดการลงประชามติ ณ ไครเมียก็ถือเป็นความสำเร็จเชิงประจักษ์ของรัสเซียมาเป็นเวลากว่า 5 ปีแล้ว (ครบรอบ ค.ศ.2014) ปัญหาที่เกิดขึ้นถือว่าเป็น ความขัดแย้งที่แช่แข็ง (Frozen Conflict)

จากความขัดแย้งที่แช่แข็งระหว่างรัสเซียและยูเครน มองผ่านปัญหาในดินแดนไครเมีย สามารถสรุปได้ว่ารัสเซียมีความสัมพันธ์ที่พิเศษกับกลุ่มประเทศในอดีตสหภาพโซเวียตและประเทศที่มีความผูกพันทางด้านชาติพันธุ์ที่ส่งผลถึงความเชื่อมโยงสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงภาษาของกลุ่มสลาฟตะวันออกกับความเป็นรากเหง้าหนึ่งเดียวที่ซ่อนอยู่ในการเมือง ทั้งช่วงสหภาพโซเวียตและสหพันธรัฐรัสเซีย เหมือนกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ณ อับคาเซีย เซาท์ออสเซเทีย นากอร์โน-คาราบัค และกรณีของแหลมไครเมีย เป็นสถานการณ์ที่ไม่เหมือนในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเพียงอย่างเดียว ปัญหากระบวนการแยกตัวออกการดำเนินการ สิทธิในการตัดสินใจในการสร้างรัฐใหม่ ไม่ใช่ประเด็นที่เกิดจากภายใน และก็ไม่เชิง

¹ เป็นบริเวณที่เกิดความขัดแย้งแบบมีอาวุธในภูมิภาคดอนบัสของประเทศยูเครน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม 2014 เกิดการเดินขบวนโดยกลุ่มนิยมรัสเซียและต่อต้านรัฐบาลในมณฑลโดเนตสค์และลูฮันสค์ของยูเครน มักเรียกรวมกันว่า "ดอนบัส" หลังการปฏิวัติยูเครน 2014 และขบวนการยูโรไมดาน การเดินขบวนเหล่านี้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มการประท้วงนิยมรัสเซียที่เกิดคู่ขนานที่กว้างกว่าทั่วทางใต้และตะวันออกของยูเครน ตามด้วยการผนวกไครเมียโดยสหพันธรัฐรัสเซีย

² Интервью Председателя В.В.Путина Первому каналу телевидения Германии «АРД». Архив сайта Председателя Правительства РФ В.В.Путина 2008-2012. <http://archive.premier.gov.ru/events/pressconferences/1758/>

เป็นการดำเนินการโดยอำนาจของต่างประเทศ รัสเซียมีอิทธิพลที่ชัดเจนในเรื่องของสถานการณ์ด้านสังคมและชาติพันธุ์ในดินแดนโครเมีย และเป็นมาระยะเวลานาน ทั้งรัสเซียปัจจุบันและโซเวียตรัสเซียมีการใช้อำนาจตรงจุดนี้มีดำรงไว้ซึ่งบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นในสังคม เศรษฐกิจ และประชากรศาสตร์ของพื้นที่ดังกล่าว โดยเฉพาะเรื่องประชากรศาสตร์ถือเป็นตัวกำหนดและตัวเลือกการเมืองได้เป็นอย่างดีในการทำประชาคมติของรัสเซียในดินแดนโครเมียแม้ว่ามันจะขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศก็ตาม

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

- จิตติภัทร พูนขำ, “ยูเครนบนทางแพร่งความรุนแรง การเมืองภูมิภาคนิยม และการต่างประเทศกับมหาอำนาจ”, ประชาไท, 22 กุมภาพันธ์ 2557.
- มานะ ผุยเจริญ. (2544). *รัสเซีย ยุคบูติน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รมย์ ภิรมนตรี. (2557). *บทบาทของรัสเซียในโครเมีย*. วารสารรัสเซียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพรรัตน์ บุบผะศิริ. “พินิจวิกฤตยูเครน.” ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สืบค้น เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2019. <http://www.library.polsci.chula.ac.th/dl/21c9e9e591fcac1688ecf6f6cb5537d6>.

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Alan Fisher «Muscovy and the Black Sea Slave Trade», *Canadian American Slavic Studies*, 1972, Vol. 6.
- K. Korostelina. *Mapping national identity narratives in Ukraine Natl. Pap.*, 41 (2) (2013), pp. 293–315
- V. Kulyk. (2016). *National identity in Ukraine: impact of euromaidan and the war Europe-Asia Stud.*, 68 (4), pp. 588–608

เอกสารภาษารัสเซีย

- Степанчук В. Н., Рековец Л. Е. (2010). Нижний палеолит Украины.
- Колосов Ю. Г. (1993). Ранний палеолит Крыма. К.
- Н. К. Анисюткин, С. А. Кулаков, А. Л. Чепалыга. (2018). Исследования местонахождений раннего палеолита на высоких морских террасах Южного Крыма в 2016 г. // Археологические вести. Спб. Выпуск 24. Аннотации – ИИМК РАН
- Чепалыга А. Л., Анисюткин Н. К., Садчикова Т. А. (2015). Первые многослойные стоянки олдованской культуры в Крыму: геология, археология, палеоэкология // Бюллетень Комиссии по изучению четвертичного периода, №74.
- Синицын А. А. (2016). Ранний верхний палеолит Восточной Европы: украшения и вопросы эстетики // Верхний палеолит: образы, символы, знаки. Каталог предметов искусства малых форм и уникальных находок верхнего

- палеолита из археологического собрания МАЭ РАН / Отв. редактор Г. А. Хлопачев. СПб.
- Формозов А. А. (1958). Пещерная стоянка Староселье и её место в палеолите, М.
- Герасимов М. М. (1964). Мустьерский ребёнок из Староселья, в кн.: Люди каменного века, М.
- Руссев Н. Д. (1997). «Безногая привратница эпох»: Чёрная смерть на Западе и Востоке Европы // Стратум: структуры и катастрофы: Сборник символической индоевропейской истории: Археология. Источниковедение. Лингвистика. Философия истории. – СПб.: Нестор. – 267 с.
- Шамильоглу Ю. (2009). Черная смерть и её последствия. – История татар с древнейших времен в 7 т. – Казань: Институт истории АН РТ. – Т. 3. – С. 686–690. – 1056 с. – ISBN 978-5-94981-142-9.
- С. Н. Киселёв, Н. В. Киселёва. (2004). Геополитические аспекты истории Крыма Архивная копия от 4 марта 2016 на Wayback Machine. // Учёные записки Таврического национального университета, серия «География» 17 (56). № 3. С. 74–81.
- М. Нерсисян. (1956). Из истории русско-армянских отношений. Книга первая. А. В. Суворов и русско-армянские отношения в 1770 – 1790 годах. АнАрмССР, Ереван.
- Переселение армян с Крыма на Дон. Мясниковский район, сост. Л. С. Секизян. – Ростов-на-Дону: МП Книга. – 240 с.